

Önler, Selim (2019). "Balıkesirli Râsîh ve Bûlgatü'l-Ahbâb Adlı Eseri". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 20, S. 37, s. 609-622.

DOI: 10.21550/sosbilder.565096

Araştırma Makalesi

BALIKESİRLİ RÂSİH VE BÜLGATÜ'L-AHBÂB ADLI ESERİ

Selim ÖNLER*

Gönderim Tarihi: Mart 2019

Kabul Tarihi: Mayıs 2019

ÖZET

19. yüzyıla kadar yüksek zümreye özgü olan adabımuaşeret kitapları, teknik gelişmeler ve Batılılaşma hareketleriyle beraber halkın da ulaşabildiği eserler haline gelmiştir. Bu dönemden önce yazılmış eserlerden biri de Balıkesirli Râsîh tarafından yazılan Bûlgatü'l-Ahbâb adlı eserdir. 17 ila 18. yüzyıllarda yaşamış olan, Râsîh Ahmed Beg olarak da bilinen Balıkesirli Râsîh'in, mensubu olduğu köklü aileye rağmen, hayatı hakkında henüz fazla bilgiye sahip değiliz. Kendisine atfedilen üstüne redifli gazeli dışında Râsîh'in diğer eserleri fazla bilinmemekle beraber, bunlardan birisi de Bûlgatü'l-Ahbâb adlı, görgü kurallarından tarihsel olaylara kadar pek çok farklı konudan bahsettiği sosyal ve siyasal eseridir. Bugüne kadar hiç çalışılmamış olan Bûlgatü'l-Ahbâb'ın pek çok nüshası bulunmaktadır. Bu çalışmada Râsîh ve Bûlgatü'l-Ahbâb hakkında bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Balıkesirli Râsîh, Râsîh Ahmed Beg, Bûlgatü'l-Ahbâb, Osmanlı Türkçesi, adabımuaşeret

Râsîh of Balıkesir and His Bûlgatü'l-Ahbâb Work

ABSTRACT

The forms of politeness books, which were specific to the elite groups until the 19th century, have become works that are also accessible to the public with the technical developments and Westernization movements. One of the works has written before this

* Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, selimonler@gmail.com

period is *Bülgatü'l-Ahbâb* written by Balıkesirli Râsîh. We do not have enough information about his life despite the deep-rooted family of Balıkesirli Râsîh that also known as Râsîh Ahmed Beg, who lived in the 17th and 18th centuries. Except from his repeated voiced ode which named “üstine” is referred to him, the other works of him are not known well. One of these works is *Bülgatü'l-Ahbâb*, a social and political book in which he discusses many different subjects from manners to historical events. *Bülgatü'l-Ahbâb*, which has never studied before, has many copies. In this study, it is aimed to give information about Râsîh and his work *Bülgatü'l-Ahbâb*.

Key words: Râsîh of Balıkesir, Râsîh Ahmed Beg, *Bülgatü'l-Ahbâb*, Ottoman Turkish, manners

Giriş

“Bir toplumda veya toplulukta, davranışları denetlemeye yönelik olan kuralların bütünü, davranış bilgisi, adabımuaşeret”¹ şeklinde tanımlanan görgü kuralları, insanların sosyal hayat içindeki davranışlarını, hareketlerini ve çevresiyle etkileşimini düzenleyen yazılı olmayan kurallardır. 19. yüzyıl öncesinde görgü kuralları ile ilgili eserler genellikle yüksek zümreye yönelikti (Yaşar 2016: 34). Bu eserlere erişimi olmayanların ise görgü kurallarını öğrendiği yerler daha ziyade aile ve çevreydi. 19. yüzyılda yayım faaliyetlerinin artması, haberleşmenin ve ulaşımın gelişmesiyle Osmanlı'nın toplum yaşamında da hızlı bir değişim başlamıştı. Bununla beraber toplumda görgü kuralları ile ilgili yazılmış eserlere de ilgi artmıştı. Bu eserlerin konularını yeme-içme, sofrada adabı, sokak adabı, selamlaşma gibi günlük hayatta nasıl davranılması gerektiğini içeren bilgiler oluşturmaktaydı. Ahmed Midhat Efendi'nin Avrupa Adab-ı Muaşere yahut Alafranga, Lutfi Simavnî'nin Teşrifat ve Adab-ı Muaşeret'i ve Hasan Bahri'nin Centilmen'i dönemin başlıca adabımuaşeret kitaplarını oluşturmaktadır (Eren 1994: 50). Bunlardan daha önce yazılmış bir eser ise 18. yüzyılın ünlü şairlerinden olan Balıkesirli Râsîh tarafından 17.

¹ www.tdk.gov.tr Çevrimiçi Güncel Sözlük, (Erişim Tarihi: 06.02.2019)

yüzyıl ila 18. yüzyıl arasında yazılmış Bülğatü'l-Ahbâb adlı mensur eserdir. Râsih'in eseri pek bilinmemesine ve üstünde henüz çalışılmamış olmasına karşın görgü ile ilgili döneminde yazılmış oldukça kapsamlı bir eserdir. Devlet yönetimindeki hiyerarşik düzenden sofrada adabına kadar pek çok konuya eserinde değinmektedir.

Balıkesirli Râsih'in Hayatı

Asıl adı Ahmed olan Râsih, 17. yüzyılda Balıkesir'de dünyaya gelmiştir. Babası, Zağanos Paşa'nın torunlarından Sinan Paşa, annesi ise devlete isyan ettiği için IV. Murad tarafından idam ettirilen İlyas Paşa'nın kızı Hatice Hatun'dur (Tahir 1333: 188). Balıkesir'in köklü ailelerinden birine mensup olması sebebiyle Ahmed Beg adıyla anılmış, dönemin eserlerinde ise Râsih Ahmed Beg adıyla anılmıştır. Ailesi dolayısıyla yaşamı sırasında edebi çevrelerce tanınmıştır.

Bursalı Mehmed Tahir onu “şûh meşrepli şen ve oynak tabiatlı bir şâir” şeklinde zikreder (Tahir 1333: 188). Hayatı hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Zağanos Paşa ailesinin tuğ sahibi olduğu, kendisinin de Osmanlı sarayında yetiştiği bilinmektedir (Kahraman 2003: 64). Bülğatü'l-Ahbâb adlı eserde anlatılan olaylardan ve devlet teşkilatlanması hakkındaki bilgilerden ötürü Râsih'in, devlet hizmetinde görev aldığı anlaşılmaktadır. 1011 (1602) yılında Karesi, 1054 (1644) yılında Bozok'ta (Yozgat) sancak beyliklerinde bulunduktan sonra kendi isteği ile 1118'de (1706) Balıkesir'e dönmüş, burada Zağanos Paşa vakıflarının mütevellîliğini yürütmüştür (Kahraman 2003: 64). Bursalı Mehmed Tahir, Râsih'in Tekirdağ'da öldüğünü söylemektedir; ancak bu bilgilerin doğruluğu yansıtmadığı düşünülmektedir. Sofyalı Râsih ile sık sık karıştırıldığı için böyle bir yanlışla düşülmüş olduğu muhtemeldir. Ölüm tarihi Bursalı Mehmed Tahir'e göre 1118 (1707) (Tahir 1333: 188), mezar kitabesine göre 1144 (1732/1733) (Eren 1994: 51), bu yazıda tanıtacağımız eseri Bülğatü'l-Ahbâb'ın İstanbul Üniversitesi NECTY01491 nüshasının sonunda müstensih'in Salim Tezkiresi'nden yaptığı alıntıya göre ise

1190'dır (1777). Mezarı, Balıkesir'de Zağanos Paşa Aile Mezarlığı'ndadır (Eren 1994: 51).

Eserleri

Râsîh'e ait olduğu düşünölen, kaynaklarda geçen en meşhur şiiri, *üstine* redifli gazelidir² (Salim 1315: 273; Tahir 1333: 188; Akkaya 2007: 25; Kahraman 2003: 69). Öyle ki asıl ününü kazandıran bu gazel olmuştur. Bunun dışında müellifin Divan, Bürücü'n-Nücum, Vâsı-ı Ashab-ı Kehf ve Rakîm, Bülğatü'l-Ahbâb adında eserleri de mevcuttur (Kahraman 2003: 68). Vâsı-ı Ashab-ı Kehf ve Rakîm dışında Râsîh'in eserleri henüz çalışılmamıştır.

Bülğatü'l-Ahbâb

Düz yazı şeklinde kaleme aldığı, dönemin siyasal ve sosyal olayları, görgü kuralları gibi farklı konulardan bahsettiği eseridir. Yazılış tarihi bilinmemektedir. Müellifin ölüm tarihi düşünüldüğünde eseri 18. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirmek mümkündür. Müellif, eserini 27 bölümden tertip etmiştir. İlyas Paşa, Çelebi Kethüda, Genç Mehmed Paşa, Abaza Paşa gibi dönemin önemli isimleri hakkında kıssaların anlatıldığı bölümler de mevcuttur. Eserin tespit edebildiğimiz nüshaları;

1. Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Bölümü 01816 numarada kayıtlı 127 yaprak 27 satırlık;
2. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde TY3284 numarada kayıtlı 173 yaprak 27 satırlık,

² Bulut (1998), yüksek lisans çalışmasında bu şiirin aslında Sofyalı Râsîh'e ait olduğunu, diğer tezkirelerin göz ardı edilerek Salim Tezkiresi'nin esas alınmasından kaynaklı bir yanlış anlaşılma olduğunu söylemektedir. Hatta bu gazelin yer aldığı divanın da aslında Sofyalı Râsîh'e ait olduğunu, ancak Sâlim Tezkiresi'nin dikkate alınmasından ötürü Balıkesirli Râsîh'e mal edildiğini söylemektedir.

3. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde TY09660 numarada kayıtlı 94 yaprak 29 satırlık,

4. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde TY01491 numarada kayıtlı 163 yaprak 25 satırlık nüshalardır.

İstanbul Üniversitesi'nde TY3284 numarada kayıtlı olan eserde istinsah hataları oldukça fazladır. Nüshaların istinsah tarihleri bilinmemektedir. Nüshaların sonunda bulunan ekleme sayfalardan eserin müstensihinin Râsih olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu eser, görgü kuralları, tarihsel olaylar ve devlet teşkilatlanmasından, dönemin sosyal ve siyasal yaşamından bahseden oldukça kapsamlı bir metindir. Eserde ağır hicivler, yer yer küfre varan ifadeler kullanılmaktadır. Yazar, dedesi İlyas Paşa'dan sıkça söz etmektedir. Bundan dolayı, İlyas Paşa'dan biraz bahsetmekte fayda var.

Aslen Balıkesirli olan İlyas Paşa'ya babası Solak Mehmed Ağa'dan dolayı Solakoğlu da denmektedir. Anadolu Beylerbeyi iken Hafız Paşa ile Bağdad'ı kuşatmak için öncü kuvvet olarak gönderilmiş, asıl ününü de bu kuşatma sırasındaki başarısından almıştır. Hüseyin Paşa'nın veziri azam olması üzerine, aralarındaki çekişmeden dolayı Balıkesir'e çekilmiş ve çevresine asker toplamaya başlamıştır. Bu sıralarda Manisa'yı yağmalatmış; Evliya Çelebi'nin babasının evini basarak kız kardeşi İnal Hatun'u kaçırmış, çeyiz olarak da çiftliklerindeki 7000 koyun ve 300 ata el koymuştur. Midilli adasını da kuşatmak istemiş; ancak bunda başarılı olamamıştır. 4. Murad henüz otoritesini tam olarak sağlayamadığı için İlyas Paşa'nın üstüne yürümemiş, bunun yerine ona Şam valiliğini vererek bölgeden uzaklaştırmak ve bölgedeki gücünü kırmak istemiştir. Ancak İlyas Paşa, Şam'a gitmeyip Balıkesir'de kalmış, bunun üstüne de 4. Murad, Küçük Ahmed Paşa komutasında bir kuvveti İlyas Paşa üstüne göndermiştir. Bir muharebede mağlup olarak Bergama'ya kaçmış ve en sonunda teslim olup Küçük Ahmed Paşa tarafından İstanbul'a getirilmiştir.

İlyas Paşa'nın mağlup edilip İstanbul'a getirilmesi ve idam edilmesinden Râsih, eserinde şu şekilde bahsetmektedir:

“vâlid-i mâcidim Sinân Paşa İbn Mehmed Paşa İbn Hasan Paşa İbn ‘Ömer Paşa’dan cihet-i qarâbet ile hürmet ve kurbete ceddîm ki merkûm Ahmed Paşa-yı merhûmdur vâlidem merhûmeden olan cedd-i büzürgvârım müşârünileyh İlyâs Paşa ey şevket-ârâ ki Mağnîsâ vak‘asıyla me‘mûren üzerine vardıkda beynehümâda olan haqq-ı qarâbete ašlâ rağbet ve kaţ‘en himâyet etmeyüp her iki vezîr-i ‘âlî-câh ve şâhib-i şân def‘ ü nûtket(?) bir biri ile ceng ü harb ve ‘âkıbet-i Ahmed Paşa tarafı gâlib ve İlyâs Paşa-yı müşârünileyh rû-gerdanlıgıla medîne-yi Bergama hisârını el-şaşânet ve kabûl emânı taraf-ı şehriyârîden ‘afv-ı hazelâtı ile haţt-ı hümâyûn-ı vürûd ve her ikisi dahı âsitâne-yi sa‘âdete da‘vet ile geldüklerinde fâtih-i Bağdâd merhûm sultân Murâd Han-ı râbî‘üñ ikisine dahı muhabbeti olmağıla mazhar-ı safî ve ihsân olup ve medîne-yi Üsküdâr‘da Toğancı meydânında İlyâs Paşa’yı hâşşa ta‘yinât ve ikrâmât ile biraz müddet mekş ü tevķif ve dârü’l-hilâfe-yi Bağdâd va‘di ile hõş-dil ve tatyib ile bi-efkâr ve ekdâr-ı evķât-güdâz iken kâtil-i Nef‘î-yi merhûm ol bayrâma çıkmayası Kamer Kadın Oğlı Bayrâm Paşa-yı habîş şadr-nişin bulunmağın mücerred ‘arûs şadâreti şıyânete hased-i nifâk-âmîz ile sâmi‘a-yı şehinşâhiye hilâf-ı inhâ ve ağzâb-ı tab‘-ı şehinşâhi edüp Üsküdâr hıttasında İstavroz bâğcesinde ol lâyıķ-ı ikrâm olan vezîr-i nik-nâmı şehîd edüp ğarîmi olan Bayrâm’a ‘ıydu’n-naşşârî etdirmişlerdür” (BA: 22a-22b)

Evliya Çelebi'nin bahsettiğine göre ise İlyas Paşa Küçük Ahmed Paşa tarafından Üsküdar'da İstavroz Bahçe'ye getirildiği sırada Evliya Çelebi'nin babası da İlyas Paşa'yı şikâyet etmek için oradaymış. Evliya Çelebi'nin babasına malını mı yoksa Kel Ellez'in başını mı istersin diye sormuş, babası da benim şikâyetimle can telef olmasın, affederseniz Revan seferine götürüp bir kulunuza istihdam edin demiş. Bunun üzerine Sultan Murad oracıkta idam fermanını vermiş, İstavroz Köşkü önündeki büyük mavi taşta kellesini vurdurtmuştur (Dağlı vd. 2005, 44).

Râsîh, eserinde devlet yönetimindeki hiyerarşiden ve sınıflardan eserinde şu şekilde bahsetmektedir:

“*yeñiçeriyân ağası ve sipāhīyân ağası ve silahdārān ve ihtisāb ve İstanbūl ağası ve mīr-āhūr-ı evvel ve şānī ki ıstīlāhāt-ı erbāb-ı rikāb üzere olan ta‘bīrāt ile mad‘uvlardır ki ağa lafzı ıtlāk olunur baş ve buğ lafzıyla med‘uv ve mezkūr olanlar evvelā hazīnedār başı ve haybeci başı ve tobcı başı ve zağarcı ve turnacı ve sekbān başı ve çadır mehter başı ve büstāncı ve ‘usr ve şubaşı huşūşā çavuş başı şınif-ı rābī‘ ki tabaka-yı rābī‘adur emnā-yı devletdür gümrük emīni ve şehir emīni ve darb hāne ve tersāne ve defter emīnlerini ve tobhāne emīni ve bārūt emīni ve maṭbah emīni ve hamr emīni ve odun emīni gibi şimdi gālībā medfū‘dur şınif-ı hāmīs ki tabaka-yı hāmīsedür kethüdālīk lafzı ile nām ve evkār fermā ola evvelā yeñiçeriyân ocağında olan kul kethüdāsı ve āhūr-ı ‘āmire kethüdāsı huşūşā şehinşāh-ı İslām’uñ ve şadr-ı a‘zām sāmī maḳāmuñ kapucılar kethüdāları ve emsālī şınif-ı sādīs ki tabaka-yı sādīsdür” (BA: 30b-31a)*

Râsîh’in, ağzına geleni söylemekten imtina etmediği şu satırlardan anlaşılmaktadır:

“*tirāşı gelmiş nā-tirāş gidiler ve ‘ale’l-huşūş pejmürde şakallu yoluk kaşlu koca başlu kurnaz kallāş bed ma‘āş küfteh^v ārlar”* (BA: 35a)

“*felegün böyle güç ve poḫlı işi çokdur çok*

“*kaḫbenün fi‘li gibi kendü daḫı poḫdur boḫ”* (BA: 8b)

“*serḫadd-i manşüre-yi ‘Acem olan Van Kal‘asında vālılīgi hālīnde poḫlı şehīd olmuştur ve Kara Kaş dedükleri kallāş ikrām şūretiyle Mısır’a gönderilüp vālı-yı Mısır elinde katl olunmuştur”* (BA: 25b-26a)

Râsîh, eserinde atasözlerinden de sıkça faydalanmaktadır:

“*dünyā bir böbrek yağıdır ‘aşḫ olsun yēyebilene”* (BA: 11b)

“*başdan çıkararak gerçekten iş bitüren yalan yegdür”* (BA: 40b)

“*taṣṣanı ‘Oṣmānlu ‘araba ile avlar*” (BA: 21b)

“*baş gideñde ayaklar pāyidār olmaz*” (BA: 22a)

Eserde farklı dil ve ağızlardan örnekler görmek de mümkündür:

“*v’allā Ḳaramānīler edāsı gibi gelevüri gidevüri ve ekrād lisānınca geliyor gidiyir ve Türk dillerince ki gidi vėrdi geli vėrdi her ikisinde dađı zamme-yi mechūle ile meşelā benim sevdiğim neydi vėrdi beni gördi gidi vėrdi ve Gürciyan menhūsān-ı Gürciyan lisān-ı nuḥūset nişānınca ala yara gede yar*” (BA: 42b)

“*şıçan lafzı ki Türküdür ‘Arabisi fāre ve Fārisisi mūşdur*” (BA: 42b)

Eserin bir diğeri özelliği de şair Nef’i’den oldukça fazla söz edilmesidir. Bu, hiç şüphesiz, Nef’i’nin Rāsih’in dedesi İlyas Paşa’yı çok sevmesinden kaynaklanmaktadır. Nef’i, İlyas Paşa hakkında methiyeler düzmüş, kasideler yazmıştır (Uzunçarşılı, 1983: 190). Şöyle ki, Rāsih bunu eserinde “*merḥūme vālidem pederi İlyās Paşa ki memdūḥ Nef’i-yi ḳaşā’id-perdāz-ı belāğat-ārādur*” şeklinde dile getirmektedir. Şimdiye kadar okunan kısımda (55 yaprak) Nef’i’nin adı beş kere zikredilmektedir. (BA: 22a/16, 22b/8, 22b/21, 23a/6, 54a/14)

Rāsih, eserinde hemen her sayfayı kendi beyitleriyle süslemektedir:

“*baña gel mescide mey-ḥāneyi terk et dēyü söyler*

‘*acebdür zāhid-i nādān birin bilür birin bilmez*’ (BA: 1b)

“*kenār-ı bahr-i ma‘nāda felek yek çeşm ü pür bādur*

ḥazīzi üç aydur üçi ḥaziz eyler bu dūnyādur” (BA: 28b)

Yazım Özellikleri

Osmanlı döneminde yazılmış eserlerin pek çoğunun imlâ özellikleri, yazının XIV.-XV. yüzyıllarda biçimlenmiş şeklini yansıtmaktadır. Dilde süregelen değişimlerin yazıda ortaya çıkması

daha yavaş olmaktadır. Yazının dile göre tutucu olması, daha yavaş bir gelişim göstermesi sebebiyle, dildeki değişimler yazıya tümüyle sirayet edememiştir. Bu sebepten yazı dili, o dilin fonetiğini tam olarak yansıtmayabilir. Dolayısıyla Osmanlı metinlerinin okunmasında -harekelerle ya da ünlüleri gösteren harflerle açıkça belirtilmemişse- izlenebilecek yol XIV.-XV. yüzyılın yazımına ya da çağdaş Türkçeye uygun şekilde okumaktır.

Örneğin; -Dİr bildirme ekinin ne şekilde (-Dİr ya da -Dur şeklinde) okunacağı tarihi metinlerde sık sık bir sorun olarak görülmektedir. Ekin genellikle ünlüsüz yazılmasından dolayı ekin Eski Anadolu Türkçesindeki gibi “-DUR” şeklinde okunması yoluna gidilmektedir. Metnimizde bu konuya açıklık getirebilecek birkaç örneğe rastlanıyor. Ancak bu örnekler de oldukça kısıtlıdır. -mAkDA-ekinün üstüne geldiği örneklerde ek, ünlülü olarak “-Dİr” okutacak şekilde *ye* (ى) harfi ile açıkça yazılmaktadır. Bunun dışındaki örneklerde daima “-DUR” okunacak şekilde ünlüsüz yazılmaktadır. Bu ekin “-Dİr” okutacak şekilde *ye* (ى) harfi ile açıkça yazıldığı örnekler şöyledir: *olmağda-dır-lar* اولمقدهديرلر (27a/8), *etmekte-dir-ler* اتمكدهديرلر (32b/9)

Bu belirsizlik ettirgenlik -Dİr ve edilgenlik ekleri -Il / -In eklerinin okunuşunda da geçerlidir. Eski Anadolu Türkçesi döneminin fonetiğine uygun olarak düz ünlülü okunan bu ekler, metinde genellikle ünlü harfler gösterilmeden yazılmaktadır. Ünlü harflerin gösterildiği birkaç örnekte de yazımı ikilik göstermektedir: *ol-un-a* اولونه (18b/17), *ol-in-up* اولينوب (19a/4), *getürd-il-üp* كتورديلوب (12a/10); *dol-dır-up* دولديروب (23b/5), *ét-dir-üp* ايتديروب (23b/7) *dön-dür-üp* دوندورب (16b/2); *olmağda-dır-lar* اولمقدهديرلر (27a/8), *etmekte-dir-ler* اتمكدهديرلر (32b/9) örnekleri bu ekin nasıl okunması gerektiğiyle ilgili fikir vermektedir.

-DİK/-DUK ekinin okunuşu konusunda da genel görüş Eski Anadolu Türkçesinin fonetiğine uygun olarak, “-DUK” şeklinde okumak yönündedir. Metinde bu ek kimi yerde *ye* harfiyle “-DİK”

okutacak şekilde, kimi yerde ise *vav* (و) harfiyle “-DUK” okutacak şekilde yazılmıştır: *étdügi* ايتدوكى (9a/17), *sevdiğim* سوديكم (42b/14)

Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı dönemlerinde ötümsüz sesle biten sözcüklere gelen b, c, d, g sesleriyle başlayan eklerin ötümlü kalması genel bir özelliktir. Metinde bu duruma aykırı olarak bir örnekte ekin ötümsüzleştiği görülmektedir: *işte* اشته (35b/24, 38a/24)

Metinlerin okunmasındaki mevcut ikilikler, sözcüklerin okunmasında da geçerlidir. Örneğin; Osmanlıcada دكل şeklinde yazılan *değil* kelimesi genel kabul görmüş yuvarlak ünlülü şekliyle “degül” olarak okunmaktadır. Bu kelimenin “değil” mi “degül” mü olduğunu yazıdan kestirmek mümkün değildir. Bu sorunlar sadece ek ve sözcük ortasındaki seslerle sınırlı kalmamakta, kelime başındaki seslerde de ortaya çıkmaktadır. Arap alfabesindeki *kef* (ك) harfi Türkçede *k* ve *g* harfleri ile karşılanmaktadır. Bu da *kendü/gendü*, *keçi/geçi*, *kişi/gişi* gibi kelimelerin nasıl okunması gerektiği konusunda bilinmezlik doğurmakta, bu kelimelerin ne zaman çağdaş Türkçedeki şekillerini aldıklarını tespit etmeyi ne yazık ki imkânsız kılmaktadır.

Sonuç

17-18. yüzyılda kaleme alınmış ve çok sayıda nüshası bulunan, konu açısından çeşitlilik, içerik açısından zenginlik ve üslup açısından farklılık gösteren bu eserin çalışmakta olduğumuz İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi’nde TY01491 numaradaki nüshası, zengin bir söz varlığının yanı sıra döneme ait dil özellikleri de barındırmaktadır. Eser üzerindeki tez çalışması tamamlandığında tarihi Türkiye Türkçesi alanında çalışanların, özellikle söz varlığı olmak üzere, dil özellikleri ve dönemin kültürü hakkında sıkça faydalanacağı bir çalışma olacağı umulmaktadır.

Kaynaklar

Akkaya, Hüseyin (2007). “Râsih Bey’in Üstine Redifli Meşhur Gazelinde İnkilemelerin Kullanılışı”. *Turkish Studies*, C. 2, S. 3, s. 25-31.

Balıkesirli Râsih. *Bülgatü'l-Ahbâb*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY01491.

Bulut, Abdullah (1998). *Sofyalı Yusuf Rasih Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Divanı'nın Tenkitli Metni*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.

Bursalı Mehmed Tahir (1333). *Osmanlı Müellifleri*. C. 2.

Eren, Muhammed (1994). *Zağnos Paşa*. Balıkesir: Kültür ve Eğitim Vakfı.

Evliya Çelebi (2005), *Evliya Çelebi Seyahatnamesi 9. Kitap*. Haz: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman ve Robert Dankoff, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Güneş Yağcı, Zübeyde (2009). “Bir İsyân ve Etkileri: Balıkesir’de İlyas Paşa İsyânı”. *Osmanlı’dan Günümüze Eşkîyalık ve Terör*, Samsun: Etüt Yayınları, s. 65-82.

Kahraman, Bahattin (2003). “Balıkesirli Rasih”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 10, s. 61-74.

Kartallıoğlu, Yavuz (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Önler, Zafer (2014). “Sesbilgisi ve Yazı İle Olan İlişki”. *Türk Dil Bilgisi Toplantıları 2 Ses ve Şekil Bilgisi Sempozyumu*.

_____ (2018). “Osmanlı Dönemi Metinlerinde Sesbilgisi Sorunları”. *Semih Tezcan ve Türkoloji Sempozyumu*.

Salim (1315). *Tezkire-i Salim*. İstanbul: İkdâm Matbaası.

Şahin, Hatice (2006). “Türkçede Şimdiki Zaman Eklerinin Zaman Belirleyicilerle Kullanımı”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 11, s. 213-221.

Timurtaş, Faruk Kadri (1977). *Eski Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Tunç Yaşar, Fatma (2016). “Âdâb-ı Muâşeret”. *İslâm Ansiklopedisi*, Ek-1, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 34-36.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1983). *Osmanlı Tarihi 3. Cilt 1. Kısım*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Yekbaş, Hakan (2013). *Divan Şiirinde Ashab-ı Kehf ve Raşih'in Ashab-ı Kehf Mesnevisi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

In a society or community, the whole set of rules for conducting behaviors is defined as manners of behavior. These nuncupative manners are regulating the behavior of people in social life, their manner and their interaction with the environment. In the 19th century, the Westernization movements started and the advancement of publishing activities and technological advances have started a rapid change in the Ottoman society as well. Before this century, the works were only reachable for the upper-crust, but from this period on, they have been made available to the all public. One of those works is the books written about the rules of etiquette. They are about daily information such as eating and drinking, table manners, street etiquette and greetings. One of these books of etiquette that written before 19th century is Bülğatü'l-Ahbâb written by Balıkesirli Râsîh.

Râsîh, whose real name was Ahmed, was born in the 17th century in Balıkesir. His father is Sinan Pasha, the grandson of Zağanos Pasha, and his mother Hatice Hatun, was the grandchildren of Ilyas Pasha, who had been executed by Murad IV for his rebellion against the state. He is known as Ahmed Beg since he has deep-rooted family, Râsîh was known by literary circles during his lifetime. Although we do not know much about his life, it is known that he grew up in the Ottoman palace. After he had been to Karesi principality in 1602 and Bozok principality in 1644 he returned to Balıkesir where he managed the Zağanos Pasha foundations. There are various opinions about the place and date of death. Bursalı Mehmed Tahir indicated that Râsîh died in Tekirdağ in 1707. In the work presented in this study, the date of death is given as 1777. His grave is located in Zağanos Paşa Family Cemetery in Balıkesir.

The most famous repeated voiced ode which named “üstine” is thought to belong to Râsîh. It has been this ode that earned the author his reputation. Apart from this, there are also works of him called Divan, Bûrucü'n-Nücum, Vâsf-ı Ashab-ı Keyf ve Rakîm, Bülğatü'l-Ahbâb.

Bülğatü'l-Ahbâb is a work written in the form of a prose, in which he discusses different topics such as political and social events and manners of the period. This work's written date is unknown; however, when it is thought the possible date of his death, it is possible to date the work to the beginning or the middle of the 18th century.

Râsîh created his work in 27 chapters. The followings are the copies we can identify;

1. Süleymaniye Library Esad Efendi Department 127 leaves 27 lines, numbered 01816,
2. Istanbul University Rare Books Library 173 leaves 27 lines, numbered TY3284,
3. Istanbul University Rare Books Library 94 leaves 29 lines, numbered TY09660,
4. Istanbul University Rare Books Library 163 leaves 22 lines, numbered TY01491.

This work is a very comprehensive text that mentions the social and political life of the period, the manners, the historical events and the state organization. In his work, the author uses heavy satires and expressions that occasionally swear. In the work, Râsîh frequently mentioned about his grandfather, İlyas Pasha. He was originally from Balıkesir and he was called Solakoğlu because of his father, Solak Mehmed Ağa. After Hüsvrev Pasha became a grand vizier, he withdrew to Balıkesir because of the controversy among each other and began to recruit. During this time he had looted Manisa, wanted to enclose the island of Lesvos but could not succeed. Murad IV had not fully established his authority yet. Therefore, he did not levy war on İlyas Pasha. Instead of a war, he wanted to remove him from the region by giving him the governorship of Damascus. However, İlyas Pasha did not go to Damascus, so he was captured by Küçük Ahmed Pasha and brought to İstanbul and executed.

In his work, Râsîh frequently uses proverbs, examples from different languages and dialects, utilize swearing and slang, and poems written by himself. In his work he mentions hierarchy and classes in the state administration. Due to he wrote eulogies to İlyas Pasha, he gave amount of place to Nef'i in his works.

This work that written in the 17th-18th century contains a rich vocabulary entity as well as linguistic features of the period. When the thesis study is completed, we hope that it will be a pathfinder to the researchers who works in the fields of historical Turkish language especially about language characteristics and culture of the period including vocabulary entity.